

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista

Lausuntopyyntökysely

Ohjeet:

Sähköisessä kyselylomakkeessa voi liikkua edestakaisin painamalla Edellinen- tai Seuraava - painikkeita. Kyselyssä on mahdollista edetä vastaamatta kaikkiin kysymyksiin, mutta osa kysymyksistä on merkitty pakollisiksi. Suurimpaan osaan kysymyksistä on mahdollista valita vain yksi vastausvaihtoehto. Jokaista vastausta on mahdollista perustella ja perustelut huomioidaan vastauksia analysoitaessa. Kyselyn lopussa on runsaasti vastaustilaa lausujien vapaamuotoisille kommentteille. Vastauksia on mahdollista muokata ennen kyselylomakkeen lähettämistä.

Kyselyn voi tarvittaessa keskeyttää painamalla Keskeytä-painiketta ja jatkaa vastaamista myöhemmin. Keskeytä-painikkeesta kysely vie automaattisesti sivulle, jossa on linkki jatkettavaan kyselyyn. Sivulla voi myös lähettää linkin sähköpostiisi. Kyselyä ei ole kuitenkaan mahdollista muokata kahden eri toimipisteen välillä. Mikäli samaa muokattavaa kyselylinkkiä muokataan kahdesta eri toimipisteestä samanaikaisesti, kyselyyn tallentuu viimeisin versio. Tästä syystä kyselylinkkiä ei pidä jakaa eteenpäin.

Viimeisen kysymyksen lopussa on Yhteenvedo-painike, josta pääset tarkastelemaan laatimiasi vastauksia. Yhteenvedosivulta pääset muokkaamaan (Muokkaa vastauksia -painike) ja tulostamaan (Tulosta-painike) kyselyn.

Vastauksien lähetys: Kun kyselyyn vastaaminen on valmis, paina kyselylomakkeen yhteenvedosivun lopussa olevaa **Valmis-painiketta**. Valmis-painikkeen painamisen jälkeen kyselyvastausta ei ole enää mahdollista täydentää tai muokata.

Kyselylomakkeeseen voi vastata vain kerran.

Lisätietoja kyselystä antavat:

neuvotteleva virkamies Anne-Mari Raassina, p. 02951 63405
hallitussihteeri Erkki Papunen, p. 02951 63298
hallitussihteeri Terhi Tulkki, p. 02951 63229
sähköpostit ovat muotoa etunimi.sukunimi@stm.fi

Kyselyn tekniseen toteutukseen liittyvät kysymykset:

osastosihteeri Anne Vuori, p. 02951 63413
osastosihteeri Hang Pham, p. 02951 63569
sähköpostit ovat muotoa etunimi.sukunimi@stm.fi

1. Vastaajan taustatiedot

Etunimi * Elina
Sukunimi * Nieminen
Sähköposti elina.nieminen@invalidiliitto.fi
Organisaatio, jota vastaus edustaa * Invalidiliitto ry
Mahdollinen tarkennus Järjestötoiminta ja yhteiskuntasuhteet

2. Onko vastaaja *

- Kunta
 - Erityishuollon kuntayhtymä
 - Muu kuntayhtymä
 - Ministeriö
 - Muu valtion viranomainen
 - Järjestö
 - Yksityishenkilö, vammaispalvelujen käyttäjä
 - Muu yksityishenkilö
 - Ei mikään edellä mainittu, edustan
-

1 luku Yleiset säännökset

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksen on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa; 2) ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden toteutumista; 3) edistää vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; sekä 4) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

3. 1 §:ssä säädetään lain läpileikkaavista periaatteista. Kattaako säännös vammaispalveluille asetetut tavoitteet?

Kyllä

Ei

Ei kantaa

4. Muita huomioita 1 §:n sisältöön.

Kommentti: Säännös on pääpiirteissään erittäin hyvä. Tästä huolimatta sen kolmas kohta edellyttää vahventamista. Invalidiliitto esittää vahvempaa muotoilua 1 §:n lain tarkoitukseen sen 3) kohtaan; ”*luoda edellytykset vammaisen henkilön itsenäiselle suoriutumiselle ja itsemääräämisoikeuden toteutumiselle*”.

Nyt esitetty muoto edistää ei ole riittävä määre ja se ei käsityksemme mukaan vastaa täysin YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan artiklan 1 kansallisvaltiolle asettamia vaatimuksia siitä, että kaikille vammaisille henkilöille tulee taata täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Tämän lisäksi useissa vammaisyleissopimuksen artikloissa on asetettu kansallisvaltiolle velvoitteita toteuttamaan kaikki asianmukaiset ja lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöönpanemiseksi (4 artikla) sekä nimenomaisesti toteuttamaan tehokkaat ja asianmukaiset toimet täysmääräiseen osallistumiseen yhteisössä sekä elämään itsenäisesti tarvittavien yksilöllisten asumispalvelujen ja henkilökohtaisen avun turvin (19 artikla).

Yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että eritavoin vammaisten henkilöiden kohtaamat esteet voivat myös poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Invalidiliitto tähdentää, että vammaisuus on hyvin heterogeeninen tila, edellä mainittu lausuma ei ole riittävä kattamaan merkittäviä eri vammojen aiheuttamia toimintakyvynrajoitteen eroja. Tämän johdosta sen vaikutukset ovat myös hyvin heterogeenisiä ja näin myös näihin tilanteisiin vaikuttavien palveluiden sisällöt, tarpeet ja kokonaisuudet. Laissa olisi syytä tuoda tämä tarkemmin esille ja samalla tuoda esille vamman aiheuttamat erilaiset esteet: liikkumiseen, ymmärtämiseen, kuulemiseen, näkemiseen jne. Vamman aiheuttamat esteet paikantuvat ympäristöön. Huomiotta on kuitenkin jäänyt se, että näitä tulee konkretisoida myös vamman tai sairauden laadulla, jotka vaikuttavat merkittävästi toimintakyvyn rajoitteeseen ja palvelun laatuun sekä

sisältöön. Rajoitteen paikantuminen on näin ollen erilainen, kuten myös sen vaikutus. Erityisen merkittävä vaikutus vamman laadulla on niillä vammaisilla henkilöillä, joilla vamman vaikeusaste on vakava ja joiden riippuvuus palvelusta on välttämätön. Tämä riippuvuussuhteen välttämättömyys vaihtelee vamman vaikeusasteen mukaisesti, mitä ei ole huomioitu lakiluonnoksessa. Tältä osin Invalidiliitto viittaa heikoimmassa asemassa olevien vaikeimmin vammaisten haavoittuvaan asemaan ja oikeuteen saada yksilöllisen tarpeen mukaisesti myös vamman tai sairauden edellyttämän tarpeen mukaisesti palvelut.

2 § Soveltamisala

Maakunnan on järjestettävä tässä laissa tarkoitettuja palveluja, jos henkilö tarvitsee pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea tavanomaisessa elämässä eikä hän saa muun lain nojalla etunsa mukaisia riittäviä ja sopivia palveluja. Maakunnan järjestämistä säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (xx/xxxx, jäljempänä järjestämislaki).

Palvelujen tuottamisesta säädetään järjestämislaissa, laissa sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamisesta (xx/xxxx, jäljempänä palveluntuottajalaki) sekä laissa asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa (xx/xxxx, jäljempänä valinnanvapauslaki).

Tätä lakia ei sovelleta sellaiseen ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012, jäljempänä vanhuspalvelulaki) 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun iäkkääseen henkilöön, jonka avun tai tuen tarve johtuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista tai vammoista taikka korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta.

5. Onko 2 §:n perusteella selvää, missä tilanteissa sovelletaan erityislakia?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

6. 2 §:n 3 momentissa säädetään soveltamisalan rajauksesta.

Onko rajaus selkeä?

- Kyllä

- Ei
- Ei kantaa

Onko rajausta tarpeellinen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

7. Muita huomioita 2 §:n sisältöön.

Kommentti: Pidämme soveltamisalaa ja siihen liittyviä yksityiskohtaisia perusteluja erittäin onnistuneina. Erityisesti yksityiskohtaisissa perusteluissa nousee hyvin esille asiakkaan yksilöllinen elämäntilanne ja sen edellyttämä yksilöllinen harkinta. Tämän lisäksi lain soveltamisala rajaa selkeästi vammaispalvelulain soveltamista suhteessa ensisijaiseen sosiaalihuoltolainsäädäntöön rajaamalla soveltamisalan kohteeksi vaikeimmin vammaiset henkilöt, riippumatta henkilön iästä. Molempia rajauksia on pidettävä perusteltuna jo siitä näkökulmasta, että subjektiivisten oikeuksien voimassaolon edellytys yhteiskuntataloudellisesti kuin yksilöllisesti on kiinni siitä, että kyseessä ei ole yleispalvelut ja palvelut on tarkoitettu kohdistaa suhteellisen pienelle yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa ja erityisratkaisuja tarvitsevalle rajatulle joukolle. Tämän lisäksi yksityiskohtaisissa perusteluissa on selkeästi tuotu esille, että vammaisen henkilön ikääntyminen ei sulje häntä automaattisesti erityispalveluiden ulkopuolelle ja että vammaisella henkilöllä ikääntyminen voi vaikuttaa pitkäaikaisen vamman tai sairauden pahenemiseen tai heikentää toimintakykyä entisestään tai normaalia ikääntymistä aiemmin, jolloin henkilöä olisi tällaisessa tilanteessa edelleen oikeutettu vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin.

Vaikeimmin vammaisten kohderyhmä tulee esille sanamuodosta, jonka mukaisesti lakia sovellettaisiin henkilöön, joka tarvitsee pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen johdosta välttämättä ja toistuvasti apua tai tukea. Yksityiskohtaisissa perusteluissa viitatuksi korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut perustuvat myös nimenomaan vaikeavammaisten palveluihin, koska oikeuskysymykset koskettavat vaikeimmin vammaisten palveluita ja niihin liittyviä oikeuksia. Tämä tulisi tuoda esille selkeämmin vähintäänkin lain yleis- ja yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Invalidiliitto toteaa, että julkisella vallalla on velvollisuus tarvittaessa turvattava positiivisella erityiskohtelulla vaikean vamman tai sairauden johdosta, vammaisen kansalaisen perus- ja sosiaalisten oikeuksien toteuttaminen. Velvoitteella turvataan tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja ehkäistään muodollista yhdenvertaisuutta. Tätä on pidettävä nimenomaan vaikeimmin vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamisen näkökulmasta

välttämättömänä ja tarpeellisena, jotta järjestelmä ei näennäisesti kohtelisi vammaisia ryhmänä yhdenvertaisesti, mikä tosiasiallisesti käytännössä johtaisi haavoittuvammassa asemassa olevien syrjintään. Nyt laissa puhutaan yleisluontoisesti vain vammaisista henkilöistä, eikä siinä ole huomioitu ryhmän sisällä edellytettävään arvioon välttämättömästä positiivisesta erityiskohtelusta ja sen turvasta. Tältä osin viittaamme nimenomaan asumisen tuen palveluun sekä henkilökohtaiseen apuun. Jos tätä ei huomioida on todennäköistä, että palvelujärjestelmien ja julkisten hankintojen ansaintalogiikan mukaisesti tosiasiallisesti käykin niin vastoin lainsäätäjän hyvää tahtoa, että runsaasti, vaativaa apua tarvitsevat vaikeavammaiset eivät saa yhdenvertaisen vammaiskontekstin merkityksessä yhdenvertaisesti osallistumisen ja itsemääräämisoikeuden toteuttamisen edellyttäviä palveluita. Toisaalta samaan aikaan vähemmän apua tarvitsevat saavat todennäköisesti riittävästi palveluita. Nyt luonnos käsittelee näennäisesti vammaisia ryhmänä yhdenvertaisesti mutta ei nosta esille ryhmän sisällä olevia merkittäviäkin palveluihin liittyviä riippuvuussuhteen eroja. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaaminen edellyttää, että eri tilanteissa olevia henkilöitä tulee kohdella positiivisin erityistoimin eri tavoin, jos muussa tilanteessa henkilön oikeudet eivät toteutuisi yhdenmukaisesti. Vaikka lakiluonnos tuo hyvin esille yksilöllisen arvioinnin, ei tämä ole vielä riittävä sille, että ilman vahvennuksia heikommassa asemassa olevien palvelut tosiasiallisesti toteutuisivat yhdenvertaisesti. Kyse on perälaudan asettamisesta. Tästä syystä Julkiselle vallalle kuuluvan positiivisen erityiskohtelun veloitteen sekä tosiasiallisen yhdenvertaisuuden vuoksi myös vammaisten ihmisten kesken tulee vaikeimmin vammaisten henkilöiden tila tulla selkeämmin ja nimenomaisesti esille myös yksityiskohtaisissa perusteluissa soveltamisalan 2 § 1 momentin määritelmässä.

Toteamme, ettei vaikeavammaisuus ole diagnoosiin tai vamman syntymekanismiin riippuvainen. Vaikeimmin vammaisia ihmisiä on kaikissa eri diagnoosiryhmissä. Myös kehitysvammoissa ja muissa toiminnanohjaukseen liittyvissä ongelmatilanteissa on hyvin vaikea-asteisia ja monialaisia vammoja ja sairauksia, jotka edellyttävät nimenomaisesti positiivista erityissuojaa vaikeimmin vammaisten termin kautta. Myös useat muut toimijatahot ovat tuoneet esille, ettei vaikeavammaisuus termiä tule liudentaa, jottei vaikeimmin vammaisten oikeudet heikkenisi. Lisäksi soveltamisala suhteessa esitettyyn termiin vammainen on omiaan aiheuttamaan tulkintaristiriitoja lain valintatilanteissa. Vaikeavammaisen henkilö terminologisesti selkeyttäisi lainsoveltajan lain valintaa yleis- ja erityislainsäädännön välillä.

4 § Vammaisen henkilön osallistuminen ja osallisuuden tukeminen

8. Arvioikaa momenttien tarpeellisuutta lain soveltamisen kannalta.

Palvelutarpeen arviointi sekä palvelujen suunnittelu, toteuttaminen ja toteutumisen seuranta on tehtävä yhteistyössä vammaisen henkilön ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki) 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa vammaisen henkilön ja hänen laillisen edustajansa taikka omaisen tai muun läheisen kanssa.

- Tarpeellinen
- Tarpeeton
- Ei kantaa

Asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista säädetään asiakaslain 5 §:ssä sekä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta asiakaslain 8, 9 ja 10 §:ssä. Asiakkaan osallistumisesta palvelutarpeen arviointiin sekä asiakassuunnitelman laatimiseen säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36, 39 ja 41 §:ssä.

- Tarpeellinen
- Tarpeeton
- Ei kantaa

Vammaisen henkilön osallistumista on tuettava hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaisen henkilön on voitava käyttää hänelle soveltuvaa viestintä- ja kommunikointikeinoa ja häntä on tarvittaessa tuettava tiedon saannissa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä oman tahdon toteuttamisessa.

- Tarpeellinen
- Tarpeeton
- Ei kantaa

Lapsen ja nuoren mielipiteen selvittämisestä säädetään sosiaalihuoltolain 32 §:ssä. Lapselle ja nuorelle on järjestettävä riittävä apu ja tuki tiedonsaantiin, kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen.

- Tarpeellinen

- Tarpeeton
- Ei kantaa

9. Muita huomioita 4 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että itse vammaispalvelut eivät saa olla itseisarvo. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulee vahvemmin korostua, että vammaispalvelut ovat keinoja, joilla vammaisen henkilö pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan yhdenvertaisesti yhteiskuntaan. Vammaispalvelut merkitsevät positiivista erityiskohtelua joiden kautta vammaiset henkilöt asetetaan tosiasiallisesti yhdenvertaiseen asemaan muiden kanssa. Julkisella vallalla on velvollisuus tämän toteuttamiseen.

5 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta

10. Ovatko seuraavat säännökset tarpeellisia?

Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 ja 37 §:ssä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävässä monialaisessa yhteistyössä ja palvelujen yhteensovittamisessa noudatetaan, mitä sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään.

- Kyllä
- Ei

○ Ei kantaa

11. Muita huomioita 5 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto on yhdessä Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n kanssa tehnyt selvityksen; Selvitys vammaispalvelujen sosiaalialan ammattilaisten näkemyksistä vuodelta 2016. Selvityksessä tuli yksiselitteisesti esille, että vammaispalvelujen sosiaalityöntekijät kokevat tarvitsevansa lisätukea ja osaamista toimintakyvyn ja eri tavoin vammaisten ihmisten toimintakyvyn arviointiin. Olemme erittäin huolissamme sosiaalialan osaamisesta. Huolena on, miten varmistetaan hyvinkin heterogeenisten vammojen aiheuttamien toimintarajoitteiden ja niitä kompensoivien erilaisten palveluvaihtoehtojen valinnassa ja toteuttamisessa tarvittava asiantuntemus ja osaaminen, resurssointi ja tehokas organisointi. Kehitysvammat ja muut kognitiiviset vammat ja muut oireyhtymät edellyttävät erilaista asiantuntemusta ja lähestymistapaa, kuin esimerkiksi pelkästään fyysiset toimintakyvyn rajoitteisiin vastaavat palvelut. Erityisesti tulee tässä kohtaa huomioida myös se, että niin sosiaalihuoltolainsäädäntö kuin nyt tämä tuleva vammaislaki lähtee vahvasti asiakkaan yksilöllisestä tarpeesta. Se kuka kulloinkin arvioi, millä ammattitaidolla ja minkälaiset ovat vammaisen asiakkaan omat resurssit ja voimavarat valvoa ja olla mukana tässä prosessissa on haasteellinen yhtälö, mikä erityisesti vammaissosiaalityössä edellyttäisi vahventamista. Sosiaalityöntekijän tulee tunnistaa monialaisen yhteistyön tarve, mikä tulee kirjata yksityiskohtaisiin perusteisiin edellytykseksi palvelutarpeen arviointiin.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että asiakkaalle voitaisiin tehdä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä myös päätös yksittäisestä palvelusta. Invalidiliitto toteaa, että nyt kyseessä olevassa palvelutarpeen arvioinnissa on kyse erityislainsäädännön toimeenpanosta. Tästä syystä on oletettavaa, että tilanteissa, joissa arvioitavaksi tulee vammaispalvelulain mukaisen palvelun järjestämisvelvoite, on asiakkaalla tarve myös mahdollisiin muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Jotta tulevassa uudessa sote –rakenteessa voidaan parhaalla mahdollisella tavalla turvata tavoiteltava palveluintegraatio sekä asiakkaan oikeus riittäviin ja yksilöllisiin palveluihin tulisi yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätä, että myös tällaisissa tilanteissa asiakkaalle tulee laatia asiakassuunnitelma.

6 § Päätöksenteko ja palvelujen toteuttaminen

Palveluja koskevasta päätöksenteosta ja päätösten toimeenpanosta säädetään sosiaalihuoltolain 45 ja 46 §:ssä. Päätöksen voimassaoloon ja palvelujen jatkuvuuteen sovelletaan, mitä sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentissa säädetään pysyvästä ja pitkäaikaisesta tuen tarpeesta.

Tämän lain perusteella annettavat palvelut on toteutettava sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan vammaisen henkilön tarpeen ja edun mukaisina riippumatta valitusta palvelusta tai palvelun tuottajasta ja toteuttamistavasta. Palvelujen laadun määrittämisessä ja arvioinnissa on otettava tässä laissa säädetyn lisäksi huomioon, mitä asiakaslaissa, sosiaalihuoltolaissa ja palveluntuottajalaissa säädetään palvelujen sisällöstä, tavoitteista, laadusta, suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Maakunnan on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen perheensä tarpeen mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat tämän lain tarkoitusta toteuttavan yhteensovitetun kokonaisuuden. Palvelukokonaisuudesta on tarvittaessa tehtävä päätös noudattaen, mitä sosiaalihuoltolain 46 §:ssä säädetään.

Sen lisäksi mitä muualla lainsäädännössä säädetään, vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamisessa on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe, mielipide, perhesuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut on toteutettava siten, että ne mahdollistavat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen hänen yksilöllisten valmiuksiensa mukaisesti.

12. Arvioikaa seuraavia päätöksentekoon ja palvelujen toteuttamiseen liittyviä väittämiä.

Päätöksentekoon liittyvä sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Päätösten toimeenpanon sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Palvelujen laadun määrittämisen ja arvioinnin sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Lasten ja nuorten huomioon ottamisen sääntely on riittävä.

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

13. Muita huomioita 6 §:n sisältöön.

Kommentti: Luonnoksessa olevassa lakiehdotuksessa ja sen useissa erityispalveluissa palvelujen toteuttaminen perustuu asiakassuunnitelmaan. Invalidiliitto vaatii, että

erityispalvelun toteuttamistavasta on aina annettava muutoksenhakukelpoinen hallintapäätös. Toteuttamista koskeva ratkaisu ei saa jäädä vain asiakassuunnitelman varaan. Usein juuri heikommassa asemassa olevien palveluiden puutteet ja oikeuksien toteutumattomuus johtuu palvelun toteuttamisesta ja siihen liittyvistä eri osatekijöistä, kuten esim. laatu, määrä, toteutustapa jne.

Invalidiliitto kiinnittää huomiota myös 6 §:n 2 momenttiin. Lain selkeyden kannalta tässä yhteydessä tulisi niin lain tasolla, kuin myös sen yksityiskohtaisissa perusteluissa huomioida valinnanvapauslainsäädäntö. Erityisesti asiakkaan oikeusturvan, palveluiden järjestämistavan valinnan ja oikeudesta valita palvelut myös maakunnan rajojen ulkopuolelle, näkökulmasta. Valinnanvapauslainsäädäntö on keskeinen huomioitava normisto 6 §:n päätöksenteon ja palveluiden toteuttamisen näkökulmasta. Näemme että nyt tällaisenaan luonnoksena esitetynä se sisältää ristiriidan. Pelkästään se, että tämä on mainittu 7 §:n avun ja tuen tarpeisiin vastaavien palveluiden 3 momentissa ei ole palvelujen toteuttamisen näkökulmasta riittävä. Tämän lisäksi yksityiskohtaisiin perusteluihin tulee lisätä, että asiakkaan kuulemisen lisäksi asiakkaalla tulee olla oikeus vaikuttaa palvelun toteuttamistapaan.

Lakiluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa kirjoitetaan uudesta hankintalaista (1397/2016) 108 §, jonka mukaan hankintayksikön eli tulevan maakunnan on sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnassa otettava huomioon kyseistä palvelua koskeva lainsäädäntö. Invalidiliitto pitää perusteltuna, että tällainen lausuma ja muistutus on kirjattu yksityiskohtaisiin perusteluihin. Invalidiliitto toivoo kuitenkin, että kyseistä kohtaa täsmennetään. Muistutamme, että vammaisen henkilö ei koskaan ole oikeudellisessa asianosaisasemassa ja sopimussuhteessa hankintalain mukaisessa menettelyssä, minkä johdosta julkinen hankinta useimmiten johtaa erityisesti vaikeimmin vammaisten yksilöllisten apuun ja asumiseen liittyvien palveluiden heikentymiseen. Hankintalaki ei edellytä asiakkaan tai asiakkaiden kuulemista. YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista edellyttää vammaisten henkilöiden kuulemista heitä koskevia asioita päätettäessä (4 artikla). Myös vammaispalvelulainsäädäntö sekä sote –lainsäädäntö edellyttävät asiakaslähtöistä, yksilöllistä ja asiakasta kuulevaa menettelyä päätöksenteossa sekä palvelujen toteuttamisessa. Tästä syystä Invalidiliitto esittää, että vammaisen asiakkaan ja hänen läheisensä kuulemisesta ja kuulemismenettelystä on säädettävä vammaispalvelulaissa.

Invalidiliiton ja muiden vammaisjärjestöjen tiedossa on useita tilanteita joissa kilpailutuksen myötä palveluasumisen tai henkilökohtaisen avun palvelutuotantoa on toimeenpanevan tahon puolelta yksipuolisesti kilpailutettu, asiakasta kuulematta. Tämän johdosta asiakkaat ovat jääneet ilman palvelua tai palvelut ovat olleet sopimattomia ja riittämättömiä. Esimerkiksi KHO 30.3.2017 Dnro 749/3/17 KHO hylkäsi valituksen, jossa vammaiset valittajat olivat vaatineet hallintolain 11 §:n nojalla asianosaisaseman vahvistamista ja vedonneet siihen, ettei heitä ole kuultu Kainuun SOTE -kuntayhtymän tekemässä hankintapäätöksessä kehitysvammaisten asumispalveluista. Valittajat vetosivat muun ohessa YK:n vammaissopimuksen artikloihin 4.3 valtion osallistamis -veloitteeseen sekä artikla 13 oikeudesta tehokkaaseen ja

yhdenvertaiseen oikeusjärjestelmä saavutettavuuteen. Hallinto-oikeus ei ottanut tapausta käsiteltäväksi, vaan siirsi sen viran puolesta markkinaoikeudelle, joka antoi päätöksen, etteivät valittajat ole asianosaisia. Asianosaiset valittivat hallinto-oikeuden päätöksestä edelleen KHO:lle, joka totesi päätöksessään, että se hylkää valituksen ja pysyttää hallinto-oikeuden päätöksen. KHO ei siten suoraan antanut asiaratkaisua asianosaisasemasta. Invalidiliitto toteaa, että prosessuaaliset oikeusnormit eivät anna siten oikeussuojaa hankintapäätöksen kohteena olevalle vammaiselle, minkä johdosta asianvahventaminen nyt vammaispalvelulakia säädettäessä on ensiarvoisen tärkeää.

2 luku Erityispalvelut

Laissa säädettäisiin vammaisten henkilöiden avun ja tuen tarpeisiin vastaavista erityispalveluista. Näitä olisivat muun muassa valmennus ja tuki, henkilökohtainen apu, asumisen tuki ja palvelut, tuki esteettömään asumiseen, lyhytaikainen huolenpito, päiväaikainen toiminta sekä liikkumisen tuki ja palvelut.

8 § Valmennus ja tuki

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada välttämättä tarvitsemaansa valmennusta ja tukea: 1) tiedollisten tai toiminnallisten tai sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tarvittavien taitojen harjoittelemisessa; 2) elämän muutostilanteissa; 3) kommunikaatiossa; 4) päätöksenteossa; 5) muussa tavanomaisessa elämässä suoriutumisessa.

Valmennuksen ja tuen tarkoituksena on tukea vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta, osallisuutta ja itsenäistä suoriutumista vahvistamalla henkilön omia sekä hänen perheensä ja läheistensä voimavaroja. Valmennuksen ja tuen tavoitteet ja sisältö sekä välttämätön määrä, kesto ja toteutustapa määräytyvät vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattujen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan.

Valmennusta ja tukea voidaan järjestää vammaisen henkilön perheelle tai hänelle läheisille henkilöille silloin, kun se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle ja tuelle asiakassuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Vammaisen henkilön perheellä tai muilla läheisillä henkilöillä on oikeus saada valmennusta ja tukea merkittävässä elämänmuutostilanteissa, jos se on välttämätöntä vammaisen henkilön palvelujen tarkoituksen toteuttamiseksi.

Valmennusta ja tukea annetaan henkilökohtaisena tai ryhmässä toteutettavana palveluna taikka muiden palvelujen osana.

14. Täydentääkö säännös asianmukaisesti ehdotetussa laissa säädettyjä muita erityispalveluja?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

15. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista valmennusta ja tukea koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain säännöksiä? (Esim. sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta koskevaa säännöstä)?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

16. Muita huomioita 8 §:n sisältöön.

Kommentti: Sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta tulee järjestää myös vammaisille henkilöille, eikä tätä tule unohtaa. Kuitenkin tilanteissa, joissa kyse on vammaisuudesta aiheutuvista erityistarpeista vammaisen henkilön ja hänen läheistensä tarvitsema valmennus ja tuki tulee järjestää vammaispalvelulain palveluiden perusteella.

Invalidiliitto pyytää lisäämään yksityiskohtaisiin perusteisiin valmennuksen ja tuen vammautumisen jälkeisiin tilanteisiin. Valmennusta ja tukea tarvitaan esimerkiksi uuden tilanteen ymmärtämisessä ja siihen sopeutumisessa. Tämän lisäksi valmennukseen ja tukeen olisi suositeltavaa kirjata yksityiskohtaisiin perusteluihin mahdollisuudesta toteuttaa sitä vertaistuellisena kokemusvalmennuksena, joka tukee vahvasti henkilön identiteetin vahvistumista.

Valmennusta ja tukea voitaisiin antaa henkilökohtaisena tai ryhmässä toteutettavana palveluna taikka muiden palvelujen osana. Toivomme, että yksityiskohtaisessa perustelussa tarkennetaan minkä muiden palveluiden osana valmennusta ja tukea voidaan järjestää. Onko tämä mahdollista vammaispalveluiden ja minkä muiden sosiaali- ja terveystieteiden kautta, jolloin kysymykseksi tulee myös näiden palveluiden asiakasmaksuttomuus.

Tämä lisäksi olisi edelleen toivottavaa selkeyttää yksityiskohtaisissa perusteluissa

valmennuksen ja tuen suhdetta henkilökohtaiseen apuun. Erityisen tarpeellista tämä on siinä suhteessa, että henkilökohtainen apu sisältää ns. voimavararajauksen, jonka johdosta myös yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, ettei henkilökohtaiselta avustajalta edellytetä tehtävään mitään tiettyä pätevyyttä tai koulutusta. Henkilökohtaisessa avussa on lähtökohtana, että vammaisen henkilö itse omalla toiminnallaan ohjaa henkilökohtaista avustajaa. Tästä johtuen selkeyttäminen on perusteltua. Valmennuksessa ja tuessa on sen toiminnanohjauksellinen luonne huomioon ottaen, perusteltua edellyttää palvelunantajalta tietyn kaltaista pätevyyttä jo asiakkaan oikeussuojan näkökulmasta katsottuna. Tämä asia ja sen ratkaisuesitys ei tule nyt esille lakiluonnoksesta.

9 § Henkilökohtainen apu

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua silloin, kun hän välttämättä ja toistuvasti tarvitsee toisen henkilön apua suoriutuakseen:

- 1) päivittäisissä toimissa;
- 2) työssä, opiskelussa tai muussa osallisuutta edistävässä toiminnassa; tai
- 3) vapaa-ajan toiminnassa tai sosiaalisessa osallistumisessa.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Henkilökohtaiseen apuun voi osana palvelun kokonaisuutta kuulua sellaisia terveydenhuollon toimenpiteitä, jotka ovat välttämättömiä henkilön itsenäisen suoriutumisen mahdollistamiseksi.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissa toiminnoissa siinä laajuudessa kuin hän sitä välttämättä tarvitsee. Lisäksi vammaisella henkilöllä on oikeus saada henkilökohtaista apua 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa toiminnoissa vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä avuntarvetta.

17. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

18. Huomioita 9 §:n sisältöön.

Kommentti: Pääpiirteissään Invalidiliitto pitää 9 § erittäin onnistuneena, kuten myös sen ansioituneita yksityiskohtaisia perusteluja. Voimavarasäännös on perusteltu ja selkeyttää palvelua kaikilta sen eri osa-alueilta katsottuna. Samalla se on hallitusohjelman säästötavoitteiden mukainen. Invalidiliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että henkilökohtainen apu on lakitasolla selkeästi tarkoitettu vaikeimmin vammaisille (edellytykset välttämättä ja toistuva avun tarve), mitä on myös pidettävä tarkoituksen mukaisena. Tästä syystä yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi tarpeen tuoda esille, että henkilökohtaisen avun saaja on vaikeimmin vammaisen henkilö. Vaikeimmin vammaisuutta indisoi myös se, että tätä tullaan soveltamaan myös hengityshalvauspotilaiden hoidossa, mikä ilmenee yksityiskohtaisista perusteluista.

Tilanteissa joissa asiakkaalle on järjestetty päivittäistoimintoihin liittyvä apu vaikeavammaisten palveluasumisen kautta ja jonka lisäksi asiakkaalle on myönnetty vapaa-ajan toimintaan tai sosiaaliseen kanssakäymiseen henkilökohtaista apua, on asiakkailla useimmiten epätietoisuutta ja vaikea tunnistaa mitkä palvelut hänelle on järjestetty palveluasumisen kautta, mikä niiden määrä ja sisältö on. Pidämme erittäin hyvänä sitä, että yksityiskohtaisiin perusteluihin on kirjattu, että vammaisella henkilöllä olisi oltava tieto omia palvelujaan koskevan ostopalvelusopimuksen sisällöstä ja laajuudesta. Tämän lisäksi palvelut olisi suunniteltava ja päätökset tehtävä kokonaisuutena, jotta esimerkiksi asumista tukevien palveluiden ja henkilökohtaisen avun kokonaisuus vastaisi henkilön tarpeita. Invalidiliitto ehdottaa lisäksi tästä syystä, että asiakkaan tietoisuuden lisäämiseksi hänen omien palveluidensa rakentumisesta, kohdentumisesta, määrästä ja laadusta tulisi nämä kirjata myös selkeästi asiakassuunnitelmaan ja hallintopäätökseen.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan perustellusti, että 9 § 1 ja 2 kohtien mukaista henkilökohtaista apua toteutettaessa olisi otettava huomioon, että vammaisen henkilö voi tarvita apua päivittäisissä toiminna esimerkiksi osallistuessaan kuntoutukseen, osallisuutta edistävään toimintaan tai käyttäessään terveys-, päihde- tai mielenterveyspalveluita. Yksityiskohtaisissa perusteluissa jatketaan, että nykyisen lainsäädännön tavoin viranomaisen on yhdenvertaisuuslain nojalla pyrittävä järjestämään palvelut siten, että ne ovat kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä, eli minkä johdosta palvelunjärjestäjällä olisi ensisijainen vastuu henkilökohtaisen avun toteuttamisessa.

Invalidiliitto toivoo tähän kohtaan lisätäsmennystä ja viittaa tältä osin Vammaisfoorumin huhtikuussa 2015 STM:lle tekemään selvityspyynnöön; Vaikeavammaisen henkilön aseman ja avuntarpeen huomioimisesta terveydenhuollossa. Yksityiskohtaisiin perusteluihin tulisi lisätä, että henkilökohtaisen avun laatu ja merkitys vaikeavammaisen henkilön turvallisuuden ja terveyden ylläpidon näkökulmasta tulee huomioida näissä tilanteissa ja henkilökohtaisen avun

jatkuvuuden turvaaminen, kun ensisijainen vastuuvollinen ei järjestä riittävää henkilökohtaista apua terveydenhuollon jakson osalta mm. yhdenvertaisuuslain nojalla, joissa tulkinnaksi saattaa tulla myös kohtuullisiin mukautuksiin perustuva kohtuuttomuuden raja. Tämä toimintamalli vastaa sote-lainsäädännön tavoitteeseen toimivasta palveluintegraatiosta.

Näin esimerkiksi akuutit tilanteet sairaalahoidon aikana, joissa vammaisen henkilö tarvitsee jatkuvaluonteisesti toisen henkilön apua esim. asennon vaihtamiseksi, raajojen liikuttelunsa, wc ja intiimihygienian hoidossa, juomisessa, ruokailussa ja asiakas ei ole tehohoidossa vaan osastolla, jossa sairaanhoito keskittyy vain hoidon perusteella olevaan sairaudenhoitoon, ei vaikean vamman aiheuttaman toimintarajoitteen aiheuttamaan muuhun avun välttämättömään avun tarpeeseen. Osastolla sairaalahenkilöstön mitoitus ja työnkuva kohdistuu vain sairaalahoittoon perustuvaan sairaanhoitoon eikä perusvamman aiheuttaman välttämättömän avustamisen tarjoamiseen. Järjestöille on tullut useita tietoja siitä, että tällaisissa tilanteissa vammaisen henkilö on saanut painehaavoja, ei ole pystynyt yskimään, koska tarvitsee yskimisessä toisen henkilön apua ja sairauden kulku on huonontunut ja johtanut jopa hengenvaarantumisen tilanteeseen koska henkilökohtaista apua ei ole ollut saatavilla. Yleiskunnon ylläpito on kuitenkin vaikeavamman henkilön kohdalla erityisen tärkeää. Esimerkiksi lihassairaalle henkilölle parinkin päivän vuodelepo voi merkitä radikaalia lihaskatoa, joka on peruuttamatonta ja jota ei kuntoutuksella saa takaisin. On myös yleisesti tiedossa, että liikkumattomuus aiheuttaa komplikaatioita, kuten painehaavaumia, keuhkokuumetta ja laskimotukoksia.

10 § Henkilökohtaiset avun toteuttaminen

Henkilökohtainen apu voidaan toteuttaa käyttäen seuraavia toteuttamistapoja: 1) työnantajamalli, jossa vammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana; 2) asiakassetelimalli, jossa maakunta antaa vammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avun hankkimista varten valinnanvapauslaissa tarkoitetun asiakassetelin; 3) palvelumalli, jossa maakunta tuottaa henkilökohtaisen avun palvelut itse tai yhteistoiminnassa muiden maakuntien kanssa tai hankkii ne sopimuksiin perustuen muulta palvelun tuottajalta.

Henkilökohtaisen avun toteuttamistavoista päätettäessä maakunnan on otettava huomioon vammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä asiakassuunnitelmassa määritelty avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Henkilökohtainen apu on aina toteutettava siten, että se edistää vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumista. Henkilökohtaisen avun toteuttamistapoja sekä muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja voidaan yhdistellä niin, että

palvelujen kokonaisuus vastaa vammaisen henkilön avun tarpeeseen. Henkilökohtaisena avustajana voi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön omainen tai muu läheinen henkilö, jos se on vammaisen henkilön edun mukaista.

Asiakassuunnitelmaan on kirjattava henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyjen toteuttamistavat avustajan poissaolotilanteissa ja työsuhteen päättyessä.

19. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Ei

Ei kantaa

20. Huomioita 10 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että nyt lausunnolla oleva luonnos muuttaa henkilökohtaisen avun toteutusta hyvään suuntaan ja kiittää siitä. Samalla se luo uhan vammaisten kannalta ensiarvoisen palvelun romuttumisesta. Esitetyn Valas -luonnoksen mukaisesti Sote – alue voisi päättää tarjotaanko henkilökohtaista apua työnantajamallin mukaan lainkaan. Lain valmistelija ei kuitenkaan ole lähtenyt tästä lähtökohdasta, mikä näkyy lakiesityksestä, jota voidaan pääpiirteissään muutoin pitää ansioituneena. Tästä oletuksesta huolimatta lain pykälämuotoilu mahdollistaa tällaisen toteutuksen.

Hyvää uudessa lainsäädännössä on mm. se, että työnantajamalliin ohjataan parantuneen suunnittelun avulla vain sellaiset henkilöt, jotka kykenevät vastaamaan työnantajuuden vaatimuksiin ja jotka haluavat tämän toteutustavan. Lakiluonnoksessa myös selkiytetään muita työnantajuuden ehtoja. Lainsäädännön muutoksen lisäksi myös henkilökohtaisten avustajien palkkahallinto on viimein tulossa nykyaikaan. Esimerkiksi Etera –työeläkeyhtiöllä on yhteistyöhankkeita usean kunnan kanssa henkilökohtaisen avun työnantajuuden hallinnointiin liittyvän konseptin osalta, jonka tavoitteena on kattava, edullinen ja toimiva sähköinen palvelu. Esimerkin kaltainen palvelu mahdollistaa hoitamaan kaikille osapuolille läpinäkyvästi ja tehokkaasti tällä hetkellä usealla alueella olevat turhaankin haasteelliseksi koetut ja kehittymättömät hallinnolliset järjestelmät: kunnalle/maakunnille, työnantajalle ja avustajalle. Esimerkin kaltaisella konseptilla työnantajamallista poistuu keskeiset järjestelmään koetut ongelmien lähteet: saadaan ihmiset oikeisiin palveluihin, täsmällisemmät ehdot ja toimiva hallinto.

Invalidiliitto toteaa, että jotta voidaan varmistaa, että henkilökohtainen apu toteutuu vammaiselle henkilölle sopivalla tavalla sekä yhteiskuntataloudellisesti kestäväällä tavalla uusissa sote –palvelurakenteissa, tulee työnantajamalli säätää aina yhdeksi vaihtoehtoiseksi toteuttamistavaksi. Työnantajamalli turvaa myös parhaiten vaikeimmin vammaisen henkilön

itseään määräämisoikeuden työoikeudellisen direktio-oikeuden perusteella. Työnantajamallilla on vuosikymmenten perinne kansainvälisessä vammaisten ihmisten itsenäisen elämän liikkeessä. Ainoastaan työnantajamallissa vammaisen henkilön ja hänen avustajansa lisäksi ei ole kolmansiä osapuolia eikä näiden tavoitteita, rajoitteita, toimintamalleja, käytänteitä, kulttuuria, henkilösuhteita jne. taustatekijöitä mutkistamassa ja rajoittamassa avustamista ja täten vammaisen omaa henkilökohtaista elämää.

Näistä perustelluista syistä johtuen Invalidiliitto vaatii 10 § 1 momentti Henkilökohtaisen avun toteuttaminen seuraavaa pykäläformulaatiota;

”Henkilökohtainen apu **on toteutettava** käyttäen seuraavia toteuttamistapoja:

- 1) työnantajamalli, jossa vammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana;
- 2) asiakassetelimalli, jossa maakunta antaa vammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avun hankkimista varten valinnanvapauslaissa tarkoitetun asiakassetelin; **ja**
- 3) palvelumalli, jossa maakunta tuottaa henkilökohtaisen avun palvelut itse tai yhteistoiminnassa muiden maakuntien kanssa tai hankkii ne sopimuksiin perustuen muulta palvelun tuottajalta.”

Työnantajamallin lisäksi maakunnassa tulisi aina olla käytössä myös palvelumallit, jotta voitaisiin varmistaa henkilökohtaisen avun toteuttaminen vammaiselle henkilölle sopivalla tavalla

Haluamme todeta lisäksi, että säännöksessä on myös paljon hyvää. Erityisen hyvä on sijaisjärjestelyjen huomioiminen, jota ei ole aiemmin ollut. Invalidiliitto ei kuitenkaan kannata esitettyä 10 § 3 momenttia jonka mukaan lakitasoisesti säännellään nimenomaisesti siitä, että asiakassuunnitelmaan on kirjattava henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyt työsuhteen päättyessä. Tämä voidaan todeta yksityiskohtaisissa perusteluissa ja asiakassuunnitelmissa arvioida tämän kirjaamisen toteuttaminen. Merkittävää ei ole se, päättyykö työsuhde vai ei vaan se, että onko asiakkaalla syystä tai toisesta käytettävissään henkilökohtainen avustaja ja näin ollen tarvitsemaansa välttämätöntä apua saatavilla.

Invalidiliitto toteaa, että merkittävämpää pykälätasolla on nimenomaisesti tuoda velvoittavana esille se, että tilanteissa, joissa henkilökohtainen apu on järjestetty työnantajuuden kautta, järjestävän tahon tulee antaa riittävä turva välttämättömän avun häiriötilanteisiin siten, ettei avun saanti katkea. Tämä tulisi olla pääperiaate riippumatta siitä, millä tavalla henkilökohtainen apu on käytännössä järjestetty. Näinhän voi käydä myös palvelumallissa tai tilanteessa, jossa eri järjestämistapoja on yhdistelty.

Toteamme lisäksi, että työsuhteiden päättymiset ovat irtisanomisajasta johtuen jollain tavalla yleensä ennakoitavissa. Tästä johtuen pääsääntöisesti normaalit työsuhteiden vaihdostilanteet eivät aiheuta häiriötä avun saantiin. Useimmilla työnantajilla on mahdollisuus ja yleensä myös käytännön pakko rekrytoida myös lyhytaikaista työvoimaa sairaslomien, vuosilomien, perhevapaiden ja muiden vastaavien tilanteiden kohdalla. Erityisesti runsaissa tuntimäärissä mukaan lukien ympärivuorokautinen henkilökohtainen avustus työntekijöiden lukumäärä vuositasolla vaihtelee keskimäärin kahdeksan ja kahdenkymmenen välillä, jonka lisäksi listoissa voi olla mukana pyynnöstä kutsuttavia sijaisia. Tämä tarkoittaa, että työsuhteita syntyy ja päättyy ilman, että se välttämättä suoraan vaikuttaa henkilökohtaisen avun läsnäoloon avustamisessa.

Mitä ennalta arvaamattomampi, äkillisempi häiriötilanne on, sitä akuutimpi riski on siitä, että avun saanti katkeaa. Nämä häiriötilanteet voidaan siis jakaa tilanteisiin, jotka tapahtuvat työsuhteen voimassa ollessa, työsuhteen poikkeavissa päättymistilanteissa sekä vaikeassa työmarkkinatilanteessa. Työsuhteen voimassa ollessa tällaisia ovat tyypillisesti äkilliset sairaslomat, perhevapaat, työaikajärjestelyt ja työterveyshuoltokäynnit. Työsuhteen poikkeavat päättymistilanteet liittyvät koeaikapurkuun, harvemmin työsuhteen muuhun purkuun.

Välttääkseen asiaankuulumatonta ja tehotonta byrokratiaa Invalidiliitto ehdottaa 10 §:n 3 momenttiin henkilökohtaisen avun toteuttaminen formulaatiossa huomioitaisiin asia esim;

”Asiakassuunnitelmaan on kirjattava henkilökohtaisen avun järjestämisen toteuttamistavat työsuhteen sijaisjärjestelyissä sekä häiriötilanteissa.”.

11 § Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

Työnantajana toimivan vammaisen henkilön ja henkilökohtaisen avustajan väliseen työsuhteeseen sovelletaan työsopimuslakia (55/2001).

Työnantajamallia voidaan käyttää, jos työnantajaksi ryhtyvä henkilö kykenee vastaamaan työnantajan velvollisuuksista ja hän suostuu toimimaan työnantajana saatuaan maakunnalta riittävän ja ymmärrettävän selvityksen työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Suostumus on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

Maakunnan on tarpeen mukaan neuvottava ja autettava vammaista henkilöä työnantajan oikeuksien ja

velvollisuuksien toteuttamisessa.

Maakunnan on työnantajamallissa korvattava työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut. Työnantajana toimimisesta aiheutuvien kulujen perusteet ja korvaamistapa on kirjattava asiakassuunnitelmaan.

21. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

22. Huomioita 11 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto katsoo, että säännös on selkeyttävä ja kannatettava. Invalidiliitto toteaa kuitenkin, että maakunnan olisi aina avun toteuttamistapaa harkittaessa varmistettava riittävien työnantajamallin edellyttämien palvelujen saatavuuden. Nyt yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan; ”Maakunnan olisi jo avun toteuttamistapaa harkittaessa otettava huomioon, onko riittäviä työnantajamallin edellyttämiä palveluja saatavilla.”. Lause tulee poistaa. Invalidiliitto pyytää kirjattavaksi tähän kohtaan; ”Maakunnalla tulee olla velvoite palkkahallinnon ja työnantajavelvoitteiden korvaamiseen siltä osin, kun kyseessä on välttämättömät ja kohtuulliset työnantajana toimimisesta aiheutuvat kulut, joita ilman avustamiseen ja työsuhteeseen ei ole voitu ryhtyä tai sitä jatkaa.”. Tämä tulee lisätä pykälän 4 momentin yksityiskohtaisiin perusteluihin tarkennukseksi niihin kuluihin joiden perusteella korvataan välttämättömiä ja kohtuullisia työnantajana toimimisesta aiheutuvia kuluja.

Tämän lisäksi asiakkaan oikeusturvan ja palvelun eri osa-alueiden vastuunjaon ja selkeyden osalta työnantajana toimimisesta aiheutuvien kulujen perusteet ja korvaamistapa on asiakassuunnitelman lisäksi annettava perusteiden määräytymisen osalta aina muutoksenhakukelpoisessa hallintopäätöksessä.

Invalidiliitto ehdottaa, että tämä tulee kirjata 11 § 4 momenttiin: ”Maakunnan on työnantajamallissa korvattava työnantajan lakisääteiset maksut ja korvaukset sekä muut työnantajana toimimisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut. Työnantajana toimimisesta aiheutuvien kulujen perusteet ja korjaamistapa on kirjattava *hallintopäätökseen ja asiakassuunnitelmaan.*”

12 § Asumisen tuki ja palvelut

Vammaisen henkilön kotona asumista tuetaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaisilla sekä tarvittaessa tämän lain mukaisilla palveluilla.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tuki ja palvelut sosiaalihuoltolain 21 §:n 4 momentin mukaisena palveluasumisena, jos hän tarvitsee soveltuvan asunnon sekä apua ja tukea välttämättä ja jatkuvaluonteisesti tai vuorokauden eri aikoina.

Asumisen tuki ja palvelut sisältävät avun ja tuen päivittäisissä toimissa sekä ne palvelut, joita tarvitaan vammaisen henkilön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä osallisuuden, kommunikaation ja perhe-elämän mahdollistamiseksi. Asumisen tuen ja palvelujen sisältö, määrä ja toteutustapa määritellään asiakassuunnitelmaan kirjattujen vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaisesti. Asumisen tuki ja palvelut voidaan toteuttaa myös henkilön omaan asuntoon.

23. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Ei

Ei kantaa

24. Huomioita 12 §:n sisältöön.

Kommentti: Asumisen tuen kokonaisuutta tulee selventää suhteessa sosiaalihuoltolakiin. Vammaispalvelulain perusteella järjestettävän asumisen tulee lisäksi aina olla asiakkaalle myös siihen liittyvien asumisen mahdollistavien erityispalveluiden osalta maksuton, kuten tälläkin hetkellä. Invalidiliiton mielestä asumista tukevien palveluista kirjattu pykälä ei kuitenkaan turvaa asumista tukevien palvelujen riittävyttä eikä laatua. Vaikeimmin vammaisten ihmisten asumista tukevia palveluja ei tule toteuttaa sosiaalihuoltolain mukaisena palveluasumisena.

13 § Lasten asumisen järjestäminen

Vammaisen lapsen asuminen toteutetaan ensisijaisesti lapsen oman perheen kanssa siten kuin 12 §:ssä säädetään.

Lapsen asuminen muualla kuin oman perheen kanssa voidaan toteuttaa vain, jos:

- 1) perheen kotiin tuotavat palvelut ja muu lapsen ja perheen tuki eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja
- 2) lapsen asumisen muualla kuin oman perheen kanssa on arvioitu 5 §:n mukaisesti olevan lapsen huolenpidon, tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin toteuttamiseksi tai lapsen terveyden tai turvallisuuden kannalta lapsen edun mukaista.

Sen lisäksi mitä 6 §:n 4 momentissa säädetään, lapsen asuinpaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tarpeisiin ja niitä vastaavaan henkilöstön osaamiseen, lapsen ja perheenjäsenten ja muiden läheisten yhteydenpitoon ja ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon ja huolenpidon jatkuvuuteen. Lapsen asuminen on järjestettävä niin, että asuinpaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin. Lapsen asuminen muualla kuin oman perheen kanssa voidaan järjestää perhehoitona tai yksikössä, jossa hoidetaan samanaikaisesti enintään seitsemää lasta.

Jos lapsi asuu tämän lain nojalla muualla kuin oman perheen kanssa, vanhemmat ja huoltajat vastaavat lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista siten kuin laissa lapsen elatuksesta (704/1975) sekä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (912/1992) säädetään.

25. Miten olisi syytä säätää vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella? Arvioikaa seuraavia väittämiä.

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä ehdotetun lain mukaisena palveluna.

Samaa mieltä

Eri mieltä

Ei kantaa

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä lastensuojelulain mukaisena avohuollon sijoituksena ilman huostaanottoa.

Samaa mieltä

Eri mieltä

Ei kantaa

Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä sekä ehdotetussa laissa että lastensuojelulaissa siten, että ehdotettu laki on ensisijainen.

Samaa mieltä

Eri mieltä

Ei kantaa

Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi tehtävä ilman huostaanottoa avohuollon sijoituksena myös pidemmäksi aikaa.

Samaa mieltä

Eri mieltä

Ei kantaa

Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi aina tehtävä lastensuojelulain periaatteiden ja säännösten mukaisesti.

Samaa mieltä

Eri mieltä

Ei kantaa

26. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin liittyen tilanteisiin, joissa lapsi asuu erossa vanhemmistaan tai huoltajistaan?

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että lasten asumisen järjestämisessä tulee korostaa perheen tuen tarvetta ennen ulkopuolelle sijoittamista.

14 § Tuki esteettömään asumiseen

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada korvaus 12 §:ssä tarkoitetun vakituisen asunnon muutostöistä, itsenäisen suoriutumisen kotona mahdollistavista välineistä sekä muista teknisistä ratkaisuista aiheutuvista kohtuullisista kustannuksista, jos hän toimintarajoitteensa vuoksi välttämättä tarvitsee tätä tukea päivittäisissä toimissa, liikkumisessa tai muussa itsenäisessä suoriutumisessa. Maakunta voi myös antaa edellä mainittuja välineitä sekä muita teknisiä ratkaisuja korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi.

Asunnon muutostöistä aiheutuviksi korvattaviksi kustannuksiksi katsotaan myös muutostöiden

suunnittelusta sekä esteiden poistamisesta asunnon välittömästä lähiympäristöstä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Itsenäisen suoriutumisen kotona mahdollistavat välineet ja muut tekniset ratkaisut on suunniteltava ja toteutettava vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Jos asiakas haluaa itse teettää tai hankkia 1 ja 2 momentissa tarkoitettut muutostyöt tai muut itsenäistä suoriutumista mahdollistavat välineet sekä tekniset ratkaisut, maakunnan on asiakkaan pyynnöstä annettava asiakkaalle arvio hänelle korvattavista kohtuullisista kustannuksista. Korvaus asunnon muutostöistä tai välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta on haettava maakunnalta viimeistään kuuden kuukauden kuluessa kustannusten syntymisestä.

27. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

28. Huomioita 14 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto pitää säännöstä hyvänä ja se pitää sisällään parannuksia nykyiseen. Erytisen hyvä on, että asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava arvio etukäteen korvattavista kustannuksista ja asiakkaalla olisi edelleen oikeus teettää itse tai hankkia laissa tarkoitettut muutostyöt tai itsenäistä suoriutumista mahdollistavat välineet tai tekniset ratkaisut. Yksityiskohtaisissa perusteluissa on huomioitu myös asunnon palauttamiseen liittyvä korvaus, mikä on aiheuttanut ongelmia erityisesti vähävaraisten vammaisten henkilöiden vuokrasuhteiden päättyessä. Invalidiliitto toteaa, että maakunnan korvausvelvollisuuden laajuuden kohdentaminen vain välttämättömien vammasta tai sairaudesta johtuvan toimintarajoitteen edellyttämien muutostöiden korvaamiseen on perusteltu. Korvausvelvollisuus kytketään lisäksi vielä korvattavien kustannusten kohtuullisuus arviointiin. Invalidiliitto pitää hyvänä yksityiskohtaisissa perusteluissa kirjausta saunan muutostöistä pesutilojen muutostyön yhteydessä.

Invalidiliitto pitää perusteltuna, että asuntoon kuuluvat laitteet sekä tarvittavat tekniset ratkaisut siirrettäisiin osaksi lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineitä lukuun ottamatta auton hankintaan (19 §) myönnettävää

taloudellista tukea. Tilanteessa, jossa liikkumiseen ja muuhun toimintakykyyn tarvittavat apuvälineet arvioidaan saman toimijan taholta, tulevat apuvälineiden yksilöllisessä tarvearvioinnissa kokonaisuus huomioiduksi nykyistä paremmin. Lisäksi käytönopetus toteutuisi keskitetympin ja varmemmin.

15 § Lyhytaikainen huolenpito

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa välttämättömän huolenpidon ja osallisuuden turvaamiseksi sekä huolenpidosta vastaavien henkilöiden hyvinvoinnin tukemiseksi.

Lyhytaikaisen huolenpidon sisältö, määrä, kesto ja toteutustapa määräytyvät vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjattujen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan.

29. Onko lyhytaikainen huolenpito tarpeellinen palvelu?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Kommentti: Invalidiliitto pitää lyhytaikaisen huolenpidon säännöstä erittäin tarpeellisena. Samalla se yhdenvertaistaa vammaisten henkilöiden keskinäistä huolenpitoa ja mahdollistaa tämän myös nyt esimerkiksi myös liikuntavammaisille lapsille ja omaishoidettaville henkilöille.

30. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista lyhytaikaista huolenpitoa koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) säännöksiä (esim. SHL:n 19 §:n mukaista kotipalvelua koskevaa säännöstä) tai omaishoidon tuesta annettua lakia?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

31. Huomioita 15 §:n sisältöön.

16 § Päiväaikainen toiminta

Vammaisella henkilöllä on oikeus päiväaikaiseen toimintaan silloin, kun hän tarvitsee toimintarajoitteensa vuoksi erityistä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden turvaavaa sekä toimintakykyä ylläpitävää palvelua eivätkä sosiaalihuoltolain 17 §:n mukainen sosiaalinen kuntoutus, vuoden 1982 sosiaalihuoltolain (710/1982) 27 d §:n mukainen työllistymistä tukeva toiminta ja 27 e §:n mukainen työtoiminta tai laissa kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) säädetty kuntouttava työtoiminta ole henkilön palvelutarpeeseen nähden sopivia ja riittäviä palveluja. Maakunnalla ei ole velvollisuutta järjestää päiväaikaista toimintaa henkilölle, jonka toimeentulo perustuu pääosin vanhuuseläkkeeseen.

Päiväaikaista toimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa tai harvemmin vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Päiväaikainen toiminta sisältää palveluun kuuluvat matkat.

32. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

33. Huomioita 16 §:n sisältöön.

Kommentti: Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan; ”Päiväaikaisen toiminnan osallistujat olisivat yleensä henkilöitä, joille tulisi myöntää kuljetuspalvelua.”. Tällaisenaan lause luo olettan siitä, että kuljetuspalvelu olisi kriteeri päiväaikaiselle toiminnalle tai, että päiväaikaista toimintaa tarvitsevilla olisi aina kuljetuspalvelu käytössään. Esimerkiksi monet aivovammaiset eivät tarvitse kuljetuspalvelua joskin päivätoiminnan kylläkin.

17 § Liikkumisen tuki ja palvelut

Vammaisen henkilön liikkuminen toteutetaan ensisijaisesti osana esteetöntä julkista joukkoliikennettä. Julkisen joukkoliikenteen käyttöä on tarvittaessa tuettava ja täydennettävä sosiaalihuoltolain 23 §:n 3 momentin mukaisilla liikkumisen tuen toteuttamistavoilla. Elleivät sosiaalihuoltolain mukaiset liikkumisen tuen toteuttamistavat ole vammaisen henkilön liikkumisen turvaamiseksi riittäviä ja sopivia, sovelletaan tätä lakia.

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada liikkumisen tuki ja palvelut toteutettuna kuljetuspalveluna taksilla, invataksilla tai vastaavalla ajoneuvolla silloin, kun henkilön liikkumista ei voida muuten turvata. Kuljetuspalvelua on täydennettävä saattajapalvelulla, jos se on välttämätöntä henkilön matkasta suoriutumiseksi.

Liikkumisen tuen ja palvelujen tarkoituksena on mahdollistaa vammaisen henkilön liikkuminen, joka liittyy

- 1) työssä käymiseen;
- 2) opiskeluun;
- 3) päiväaikaiseen toimintaan ja muuhun osallisuutta edistävään toimintaan;
- 4) vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan.

34. Turvaako säännös vammaisen henkilön liikkumisen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

35. Muita huomioita 17 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että säädös on erittäin epäselvä suhteessa sosiaalihuoltolaissa säädettyyn liikkumisen tukeen ja se edellyttää erityis- ja yleislainsäädännön suhteen selkeyttämistä ja täsmentämistä.

Invalidiliitto teki 2014 selvityksen yhdessä Kuntoutussäätiön kanssa; Toteutuuko liikkumisen vapaus? Kokemuksia ja näkemyksiä vammaisten henkilöiden liikkumisen mahdollisuuksista Suomessa liikkumisen vapaudesta. Invalidiliitto teki myös jäsenkyselyn vammaislainsäädännön uudistamisen lakiluonnoksesta. Molemmista selvityksistä tulee selkeästi esille, ettei julkinen liikenne kykene vastaamaan vaikeimmin vammaisten liikkumisen tarpeisiin. Erityisen haavoittuvainen liikkumisen osalta ovat syrjäseutujen ja muiden haja-asutusalueiden vammaiset henkilöt. Julkinen liikenne mukaan lukien vaihtelevat sääolosuhteet ja rakennettu ympäristö on edelleen hyvin esteellistä. Invalidiliiton ja Kuntoutussäätiön selvityksestä ilmeni, että ainoastaan vajaa puolet vastaajista totesi, että heidän asuinalueellaan on liikuntavammaisille soveltuvaa joukkoliikennettä ja heistäkin suurin osa totesi, ettei sitä ole riittävästi. Pyörätuolin käyttäjistä 36 % totesi, ettei ole soveltuvaa joukkoliikennettä. Julkista liikennettä kykeni itsenäisesti käyttämään vain 4 % pyörätuolin käyttäjistä ja näistä avustettuna 69 %. Keskimäärin henkilöt joilla oli oma auto olivat itsenäisempiä ja heistä 35 % pystyi käyttämään itsenäisesti julkista liikennettä ja heistä 2/3 kokivat autonomiansa liikkumiseen hyväksi. Selvityksessä tiedusteltiin myös kuljetuspalveluiden toimivuuden

vaikutuksesta autonomiaan. Mielenkiintoista oli todeta, että vastaajat kokivat kodin ulkopuolisen liikkumisen autonomian sitä huonommaksi mitä useammin hänelle oli myönnetty vaikeavammaisten kuljetuspalvelu. Asiaa voidaan tulkita monelta eri kantilta, mutta esimerkiksi kaupungissa keskitettyjen järjestelyjen yhdistelyyn osoitettiin paljon kritiikkiä ja vain 9 % vastaajista oli saanut niin sanotusti vapautuksen. Selvityksestä voidaan kuitenkin tehdä se johtopäätös, että huolestuttavaa on, että autonomiansa kodin ulkopuolella huonoksi kokevat antoivat muita huonomman arvosanan kuljetuspalveluille. Tämä tarkoittanee sitä, että ne jotka kaikkein eniten tarvitsevat tukea liikkumisessa kokivat etteivät saa sitä ja olivat kaikkein kriittisimpiä.

Invalidiliitto toivookin selkeyttä niihin periaatteisiin, millä perusteella lain valinta tehdään asiakkaalle sosiaalihuoltolain ja vammaispalvelulain liikkumisen tuen ja palvelun välillä ja miten turvataan kokonaisuudessa nimenomaan niiden ja vammaisten henkilöiden liikkumisen tarpeet, jotka ovat täysin riippuvaisia kuljetuspalveluista. Kuljetuspalvelut tulee järjestää yksilöllisesti vamman edellyttämän tarpeen mukaisesti. Oikeutta yksinkulkuoikeuteen ja mahdolliseen irroitukseen keskitetyn kuljetuspalvelun käytöstä tulee täsmentää, jotta myös kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat asiakkaat voivat saada yksilöllisen ja saavutettavan kuljetuspalvelun.

18 § Liikkumisen tuen ja palvelujen toteuttaminen

Edellä 17 §:n 2 momentissa tarkoitettujen kuljetuspalvelujen määrää ja alueellista ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tarve, muut käytettävissä olevat palvelut ja matkan tarkoitus. Lisäksi arvioinnissa on otettava huomioon vammaisen henkilön käytössä olevaan, hänen liikkumistarpeisiinsa sopivaan, autoon saatu julkinen tuki.

Kuljetuspalveluja työhön, opiskeluun, päiväaikaiseen tai muuhun osallisuutta tukevaan toimintaan on järjestettävä niihin välttämättä tarvittava määrä. Kuljetuspalveluja vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen osallistumiseen ja muuhun tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan on järjestettävä siten, että henkilö voi tehdä vähintään 18 yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa asuinkunnan tai lähikunnan alueella. Kuljetuspalveluun oikeutettujen henkilöiden matkoja on yhdisteltävä toteutettavaksi samalla kulkuneuvolla, ellei matkojen yhdistely aiheuta matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa palveluun oikeutetulle.

Maakunta voi vaihtoehtona kuljetuspalveluille antaa vammaisen henkilön käyttöön auton tai myöntää taloudellista tukea auton hankintaan, jos henkilön toimintarajoitteesta aiheutuva tuen tarve liikkumisessa tavanomaisen elämän toiminnoissa on runsasta ja jatkuvaluonteista.

Jos vammaisen henkilön käytössä on 3 momentissa tarkoitettu auto taikka sellainen hänen liikkumistarpeisiinsa sopiva auto, jonka hankintaan on myönnetty muuta julkista tukea, henkilöllä on oikeus saada vähintään kuusi yhdensuuntaista matkaa kuukaudessa vapaa-ajan toimintaan, sosiaaliseen

osallistumiseen tai tavanomaiseen elämään kuuluvaan toimintaan, jollei tätä pienempi määrä riitä turvaamaan henkilön välttämätöntä liikkumista. Työ- ja opiskelumatkat on järjestettävä myös näissä tilanteissa 2 momentin mukaisesti.

36. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
 Ei
 Ei kantaa

37. Huomioita 18 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että tässäkin yhteydessä on syytä tarkentaa ehdotetun vammaislain ja sosiaalihuoltolain välistä kuljetuspalvelun laajuutta. Huomautamme, että sosiaalihuoltolain yksityiskohtaisissa perusteluissa ei ole mainintaa liikkumisalueesta kun taas ehdotetun vammaislain puolella puhutaan toiminnallisesta alueesta sekä asuinkunnan ja lähikunnan alueesta. On varmistettava, että sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelun soveltaminen ei rajoita vammaisen henkilön liikkumisen aluetta. Tämä on mahdollista kun tulevaisuudessa julkisesti rahoitettavia matkoja järjestetään keskitetysti.

Invalidiliitto muistuttaa, että työmatkojen osalta tulee varmistaa, että lainsäädäntö mahdollistaa työmatkan kuljetuspalvelun. Mahdollisuus kuljetuspalveluun työmatkojen osalta tulee kattaa vähintään työvoimahallinnon määrittämän alueellisen työssäkäyntialueen.

Invalidiliitto pitää erittäin hyvänä esim. leasing auton mahdollisuutta työelämässä ja yritystoiminnassa, koska toisin kuin työssäkäyntialue, työ- ja yritystoiminnan ns. toiminta-alueita ei voi määritellä. Leasing auton käyttö koetaan järkevänä nimenomaan työssäkäyntialueen ulkopuolisilla alueilla tapahtuvaan yritystoiminnan harjoittamiseen. Samalla myös pitää mahdollistaa esim. henkilökohtaisen avustajan mahdollisuus kuljettaa leasing-autoa.

Leasing-auton käyttömahdollisuus antaa vammaiselle henkilölle yhdenvertaisen kodin ulkopuolisen liikkumisen mahdollisuuden kuin vammattomillakin. Tämä toimintamalli tukee YK:n vammaissopimuksen 20 artikla, henkilökohtainen liikkuminen. Invalidiliitolla on tiedossa, että Eksoten alueella on keväällä 2016 käynnistynyt pilotti leasing-auton käytöstä. Tässä on mukana yksi henkilö. Hänen kokemuksensa tästä liikkumisen palvelumuodosta ovat erittäin hyvät suhteessa elämän tilanteen edellyttämään yksilöllisiin, itsenäisen liikkumisen tarpeisiin. Selvitysmies Kalle Könkkölän laatiman selvityksen mukaan leasingauto ei aiheuta liikkumisen palveluihin lisäkustannuksia vaan tuo säästöjä.

19 § Taloudellinen tuki

Maakunta voi korvata vammaiselle henkilölle kustannukset, jotka henkilölle aiheutuvat muiden kuin terveydenhuollon lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluvien päivittäisissä toiminnoissa, liikkumisessa, viestinnässä tai vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavien välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta. Lisäksi maakunta voi korvata ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat vamman tai sairauden edellyttämän vaatetuksen ja erikoisravinnon hankkimisesta.

Päivittäisissä toiminnoissa, liikkumisessa, viestinnässä tai vapaa-ajan toiminnoissa tarvittavien välineiden sekä muiden teknisten ratkaisujen hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan puolet, ellei korvauksen korottamiselle tai alentamiselle ole vammaisen henkilön yksilöllinen tarve sekä elämäntilanne kokonaisuudessaan huomioon ottaen erityisiä perusteita. Kustannusten määrä arvioidaan aiheutuvien todellisten kustannusten perusteella. Vakiomalliseen välineeseen tai muihin teknisiin ratkaisuihin sekä autoon tai muuhun kulkuvälineeseen tehdyt toimintarajoitteen edellyttämät välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan määrärahojen puitteissa.

Arvioitaessa vammaisen henkilön taloudellisen tuen tarvetta auton tai muun kulkuvälineen hankintaan on otettava huomioon vammaisen henkilön liikkumisen tarve sekä mahdollisuus käyttää julkista joukkoliikennettä tai muuta liikkumisen tukea ja palveluja. Taloudellista tukea auton tai muun kulkuvälineen hankintaan voidaan myöntää, jos henkilön toimintarajoitteesta aiheutuva kulkuvälineen tarve tavanomaisessa elämässä on runsasta ja jatkuvaluonteista.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä hyväksyttävistä kustannuksista sekä muista 1 ja 2 momentissa tarkoitetun korvauksen määräytymiseen vaikuttavista seikoista.

38. Huomioita 19 §:n sisältöön.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että lakiesityksen yksityiskohtaiset perustelut on kirjoitettu osin siten, että sekoittuminen lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineisiin on mahdollinen. Arvioitavaksi poistettavuuden osalta yksityiskohtaisista perusteluista tulee harkita kohta, jossa todetaan; "... henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia jalkineita. Erityiset muokkaukset jalkineisiin esim. virheasunnoista johtuvista syistä". Toteamme, että esimerkiksi ortoosit ja erityisjalkineet edellyttävät lääketieteellistä arviota ja kuuluvat terveydenhuollon lainsäädännön puolelle terveydenhuollon ammattilaisen arvioitavaksi. Näillä edellä mainituilla kuvauksilla viitataan esim. lääkinällisen kuntoutuksen korvattaviin ortopedisiin jalkineisiin (Valtakunnalliset lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2016, versio 1.0; 06 33 ORTOPEDISET JALKINEET). Yksityiskohtaisista perusteluista toteamme vielä seuraavaa, että Ylimääräisiä vaatekustannuksia ei enää korvata Kelan toimesta (laki vammaisetuksista 10 § erityiskustannukset). Samoin erityisravintoa koskeva kohta, johon lain

yksityiskohtaiset perustelut viittaavat vammaisuuksista annettu laki (570/2007) 2 §:n 3 momentti on kumottu lailla 11.12.2015/1452. Pidämme kuitenkin kannatettavana sitä, että vammaisen henkilön yksilöllinen avun tarve voisi erityisestä syystä edellyttää kustannusten korvausten korottamista.

Lisäksi pyydämme huomioimaan, että valtakunnalliset lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2016, versio 1.0 luonnos todetaan seuraavaa: "12 18 Polkupyörät - erityisominaisuuksilla varustettuja polkupyöriä voidaan luovuttaa ensisijaisesti lapsille, kaksipyöräisiä polkupyöriä ei luovutettaisi apuvälineinä, mutta lisävarusteita voidaan korvata lääkinällisenä kuntoutuksena. 12 18 15 03 Rikshat: Tandempyöriä ei luovutettaisi lainkaan lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä."

3 luku Muutoksenhaku

39. Huomioita 3 luvun säännöksiin.

Kommentti: Invalidiliitto pitää lukua ja muutoksenhaun osalta onnistuneena. Erityisen tärkeää on, että vammaiselle ihmiselle subjektiivisista oikeuksista on mahdollisuus hakea muutosta korkeammalta hallinto-oikeudelta. Invalidiliitto pitää lain toteutumisen, asiakkaiden yhdenvertaisen oikeusturvan, lain soveltamisen ennakoitavuuden ja riittävän oikeuskäytännön saamisen osalta tätä välttämättömänä.

4 luku Erinäiset säännökset

40. Huomioita 4 luvun säännöksiin.

Kommentti: Invalidiliitto toteaa, että lakiesityksen 29 § siirtymäsäännös on välttämätön ja pitää säännöstä hyvänä. Erityisesti vaikeimmin vammaisten henkilöiden palveluissa on kyse keskeisesti yhdenvertaisuuden ja välttämättömän huolenpidon turvaamisesta ja muista perusoikeuksista, näin erityisesti pitkäaikaisissa ja elämänmittaisissa perustavaa laatua koskevien päivittäistoimintoja turvaavien palveluiden osalta. On hyvä, että pykälässä todetaan; "Palveluntarpeen uudelleen arviointi voitaisiin aina aloittaa vammaisen henkilön aloitteesta tai maakunnan aloitteesta silloin, kun se on asiakkaan muuttuneen palvelutarpeen mukaista.". Merkitystä on nimenomaan sillä, että uudelleen arviointi tapahtuu asiakkaan muuttuneen palveluntarpeen johdosta eikä järjestelmälähtöisistä syistä.

Invalidiliitto esittää, että tämän lisäksi yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi tuoda esille, ettei palvelutarpeen uudelleen arviointiin tule ryhtyä, jos se on asiakkaan edun vastaista. Lisäksi yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi nostaa esille hallintolain 2 luvun 6 §:n mukainen luottamuksensuojaperiaate. Luottamuksensuojaperiaate oikeuttaa vammaisen henkilön luottamaan viranomaisten päätösten ja vakiintuneiden käytäntöjen pysyvyyteen. Samalla periaate antaa oikeusturvaa äkillisiin ja odottamattomiin asiakkaan kannalta kielteisiä viranomaispäätöksiä vastaan.

41. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin lakiesitykseen liittyen?

Kommentti: Invalidiliitto kiittää vammaisten osallisuuden mahdollistamisesta tässä lainsäädäntöprosessissa. Yhteisen prosessin kautta nyt luonnoksella oleva lakiesitys on pääpiirteissään erittäin kannatettava ja hyvä kokonaisuus. Invalidiliitto haluaa kuitenkin tuoda esille, että koska kyseessä on erityislainsäädäntö, olisi perusteltua arvioida onko tämän lain kautta perusteltua toteuttaa muita palveluita ja tukimuotoja kuin subjektiivisia oikeuksia. Olisiko esimerkiksi muut yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvat tuet perusteltua järjestää muun lainsäädännön kautta? Entä miten asiantuntemus ja saman asian säätelämisen päällekkäisyyden ennaltaehkäisy? Esimerkkinä välineet, koneet ja laitteet, mutta myös asunonmuutostöihin liittyvät muutokset, jotka edellyttävät erityistä toimintakyvyn ja teknisten asiantuntemuksen olemassaoloa, jotka luonnollisemmin olisivat saatavilla muilta sektoreilta vrt. apuvälinepalvelut.

Lausuntopyyntökyselyyn vaihtoehdot: kyllä, ei ja ei kantaa oli hankala, koska useimmiten säännös oli kannatettava lisätynä antamillamme perustelluilla kommentteilla, jotka kuitenkin näemme välttämättöminä jotta säännös olisi absoluuttisesti hyväksyttävä.

2 luku 7 § Avun ja tuen tarpeisiin vastaavat palvelut. Lain soveltamiseen ja selkeyden kannalta olisi suositeltavaa, että jo tässä pykälässä ilmenisi, mitkä avun ja tuen palveluista ovat subjektiivisia oikeuksia ja mitkä määrärahasidonnaisia.

Määritelmät 3 § toivomme poistettavaksi yksityiskohtaisista perusteluista 1 kohdan käsitteen apuväline, joka viittaa lääkinnälliseen kuntoutukseen ja muuttamaan sen muotoon; tekninen väline. Kiinnitämme huomiota myös nuoren henkilön määritelmään siltä osin, että nuorisolaissa nuori henkilö on määritelty 29 -vuotiaaksi saakka ja toisaalta sosiaalihuoltolaissa 24 -vuotiaaksi.